

Paweł Józwiakowski, dr
Uczelnia Jana Wyżykowskiego

<https://doi.org/10.26366/PTE.ZG.2016.65>

Istota i determinanty rozwoju lokalnego

Streszczenie

Celem prezentowanego artykułu jest przedstawienie istoty rozwoju lokalnego, jego wpływu na rozwój i wzrost gospodarczy oraz życie lokalnej społeczności. W części pierwszej odniesiono się do pojęcia lokalności, rozwoju gospodarczego oraz przedstawiono najważniejsze cechy rozwoju lokalnego. W części drugiej podjęto próbę zdefiniowania rozwoju lokalnego. W dalszych częściach określono rolę władz regionalnych w rozwoju lokalnym oraz zdefiniowano kapitał społeczny i przedstawiono jego znaczenie. Artykuł zakończono krótkim podsumowaniem.

Słowa kluczowe: rozwój, rozwój lokalny, władza samorządowa, kapitał społeczny, wpływ kapitału społecznego na rozwój lokalny.

KOD JEL: O12

The essence and determinants of local development

Abstract

The purpose of this article is to present a definition of development in the local view. The first section relates to the concept of locality and economic development and there were presented the main skills of local's development. In the second part of that report there were local development's attempts. In the next part, there was described the role of local authorities and there was presented the social capital's importance. The article ends with a short summary.

Keywords: development, local development, local authorities, social capital, social capital's influence on social development.

JEL CLASSIFICATION: O12

Wstęp

W 1989 roku w Polsce rozpoczął się proces transformacji systemowej, który diametralnie zmienił polską gospodarkę poprzez przejście od systemu gospodarki centralnie planowanej do gospodarki rynkowej. Kamieniem milowym w tym procesie jest niewątpliwie Ustawa z dnia 23 grudnia 1988 r. o działalności gospodarczej, opracowana według projektu ministra przemysłu Mieczysława Wilczka i premiera Mieczysława Rakowskiego, która regulowała w sposób liberalny działalność gospodarczą. W roku 1990 przyjęto pakiet reform gospodarczych znanych jako plan Balcerowicza, polegający na wprowadzeniu wolnego rynku, obniżeniu inflacji i deficytu budżetowego oraz na dążeniu do przyspieszenia wzrostu gospodarczego.

Głównym wskaźnikiem interesującym ekonomistów, potwierdzającym pozytywny wpływ transformacji systemowej jest wskaźnik relatywnego poziomu gospodarczego, mierzony wielkością PKB na osobę, jako procent PKB na osobę w najbardziej rozwiniętych krajach. W latach 1992-2013 PKB na osobę zwiększał się w Polsce około dwukrotnie szybciej niż w najbardziej rozwiniętych krajach UE (zarówno wśród państw „starej piętnastki”, jak i krajów przyjętych do Wspólnoty w późniejszym okresie). W rezultacie wskaźnik relatywnego poziomu polskiej gospodarki wzrósł w tym czasie z około 30% w roku 1988 do około 50% w roku 2013 (Gomułka 2014, s. 9). Ponadto eksport Polski w tym samym okresie zwiększył się ponad 25 razy.

Czynnikiem wspomagającym rozwój lokalny była niewątpliwie przeprowadzona w 1999 roku reforma administracyjna, która wprowadziła 3-stopniową strukturę podziału terytorialnego kraju, według której podstawową jednostką terytorialną została gmina.

Celem artykułu jest przedstawienie istoty rozwoju lokalnego, jego wpływu na rozwój i wzrost gospodarczy oraz życie lokalnej społeczności.

W artykule zaprezentowano argumenty potwierdzające zdaniem autora hipotezę, że rozwój lokalny jest podstawowym, a z pewnością jednym z głównych determinantów rozwoju lokalnego.

Cechy rozwoju lokalnego

Rozwój lokalny jest pojęciem wielowymiarowym oraz postrzegany jest, jako zmiany ilościowe i jakościowe zachodzące w społecznym i gospodarczym funkcjonowaniu jednostek samorządu terytorialnego. Punktem wyjścia dla określenia pojęcia rozwoju lokalnego jest wyjaśnienie takich terminów jak: lokalność, społeczność lokalna, władza lokalna, a także co rozumiemy przez słowo rozwój.

Lokalność – pojęcie odnoszące się najczęściej do relatywnie małego obszaru, jednak należy mieć tutaj na uwadze takie cechy jak przeszłość historyczna, specyficzne cechy społeczno-ekonomiczne, a nawet kulturowe, które niewątpliwie wpływają na konkretną przestrzeń.

Społeczność lokalna – pewna zbiorowość zamieszkująca wyodrębnione, stosunkowo niewielkie terytorium, jak np.: parafia, wieś, gmina, w której występują silne więzi wynikające ze wspólnoty interesów i potrzeb, a także z poczucia zakorzenienia i przynależności do zamieszkiwanego terenu (Podedworna 2007, s. 111).

Władza lokalna – to typ władzy, wynikający z zasady decentralizacji państwa. Mieszkańcy, za pośrednictwem władzy lokalnej (samorząd terytorialny), mają prawo do decydowania o wszelkich sprawach dotyczących społeczności lokalnej, z wyjątkiem dziedzin zastrzeżonych dla instytucji państwa (Myna 1998, s. 31). Prawo to dotyczy się zarówno zaspokajania potrzeb w zakresie obsługi życia codziennego, jak i podejmowania decyzji, co do rozwoju społeczno-ekonomicznego danego regionu.

Rozwój – to proces kierunkowych zmian, czegoś lub kogoś, o charakterze długotrwałym. Pojęcie to jest bliskoznaczne terminowi postęp, utożsamianym ze zmianą na lepsze, doskonaleniem czy rozwijaniem się w czasie.

Cechą charakterystyczną rozwoju lokalnego jest stosunkowo niewielka mobilność głównych czynników rozwojowych, do których należą między innymi: stan infrastruktury, kwalifikacje siły roboczej, struktura społeczna regionu w podziale na klasy i warstwy oraz gałęziowa struktura gospodarki lokalnej czy też wiedza ogólna i techniczna społeczeństwa. W związku z powyższym zasadniczym celem polityki rozwoju społeczności lokalnych powinno być jak najlepsze wykorzystanie tych nieprzenaszalnych zasobów. Jest to na przykład poprawa stanu zatrudnienia i zapewnienie możliwie najwyższej produktywności pozostałych czynników wytwórczych.

Szczególne znaczenia nabiera również problem usuwania wewnętrznych barier wzrostu w rozwoju lokalnym. Jako przykład posłużyć może kwestia tworzenia nowych miejsc pracy w regionie, która możliwa będzie do przeprowadzenia tylko wtedy, gdy kształcenie młodzieży (dorosłych) skorelowane będzie z potrzebami lokalnych rynków pracy. Coraz częściej spotykaną sytuacją jest brak osób z wykształceniem zawodowym tzw. młodych specjalistów, którzy byliby przygotowani do wykonywania prac, na które istnieje duże zapotrzebowanie.

Pojęcie i czynniki rozwoju lokalnego

W literaturze przedmiotu wielokrotnie podejmowano próbę definiowania rozwoju lokalnego. Rozwój lokalny oznacza proces długotrwałych ukierunkowanych zmian, w którym można wyróżnić prawidłowo po sobie następujące etapy przemian danego obiektu. Można także powiedzieć, że jest procesem kierunkowych przemian, w którego toku dochodzi do przejścia od form lub stanów prostszych i mniej doskonałych do stanów bardziej złożonych i doskonalszych pod określonymi względami (Encyklopedia PWN 1997, s. 616).

Czynniki rozwoju lokalnego można podzielić na cztery podstawowe grupy (Kosiedowski 2008, s. 232): ekonomiczne, społeczne, techniczne i technologiczne oraz ekologiczne.

W grupie czynników ekonomicznych najważniejszą rolę odgrywają takie zmienne jak: wielkość i związany z nią sposób funkcjonowania lokalnego rynku dóbr i usług, sytuacja na lokalnym rynku pracy, wysokość oraz zmienność dochodów ludności, przedsiębiorstw i organów lokalnego samorządu. Wskazać również należy na rangę i jakość marketingu lokalnego oraz poziom zarządzania przez lokalnych włodarzy. Na sytuację ekonomiczną w wymiarze lokalnym wpływają również czynniki zewnętrzne, między innymi sytuacja makroekonomiczna kraju.

Wśród czynników społecznych do jednych z najważniejszych zaliczyć możemy zmiany demograficzne oraz tempo i charakter procesów urbanizacyjnych. Oprócz tego, istotną rolę odgrywają również, rozwój i doskonalenie infrastruktury społecznej, a także zmiany w poziomie i stylu życia mieszkańców, poziom wykształcenia oraz aktywność i zaangażowanie władz i społeczności lokalnej.

Czynniki techniczno-technologiczne to między innymi: ilość oraz jakość kapitału trwałego i zmiany w jego strukturze, rozwój działalności badawczo-rozwojowej, poziom współpracy sektora nauki z przemysłem, dywersyfikacja produkcji oraz rozwój i doskonalenie infrastruktury technicznej.

W grupie czynników ekologicznych aspektów rozwoju lokalnego możemy upatrywać w dostępie do zasobów naturalnych, racjonalizacji gospodarowania zasobami środowiska przyrodniczego, wdrażaniu „czystych” technologii, stymulowaniu produkcji zdrowej żywności, poprawie świadomości i kultury ekologicznej społeczeństwa oraz wdrażaniu nowoczesnych instrumentów ochrony środowiska.

Wymienione powyżej czynniki zwykle oddziałują na procesy rozwojowe w sposób łączny, stanowiąc wiązkę determinant rozwoju. Często dochodzi do sprzężenia pomiędzy poszczególnymi czynnikami. Zagadnienie rozwoju lokalnego, należy zatem rozpatrywać kompleksowo, mając świadomość, że wiele procesów ma charakter przyczynowo-skutkowy. Przyczyny i skutki są ze sobą wzajemnie powiązane i łączą się ze wszystkimi wymienionymi aspektami rozwoju. Mogą one stanowić czynniki rozwoju lokalnego, choć z drugiej strony mogą też ten rozwój w skuteczny sposób hamować.

Rozpatrując rozwój lokalny w płaszczyźnie gospodarczej uwagę zwrócić należy na czynniki wewnętrzne (endogeniczne), zewnętrzne (egzogeniczne) oraz różnego rodzaju siły odśrodkowe. W przypadku czynników endogenicznych podstawą rozwoju lokalnego są istniejące na poziomie lokalnym zasoby podstawowych czynników produkcji oraz dostępny kapitał ludzki i intelektualny. Czynniki egzogeniczne rozwoju polegają na lokalizacji w regionie nowych zakładów produkcyjnych, przynależnych do przedsiębiorców

zewnętrznych. Odśrodkowe siły rozwoju lokalnego wynikają z reakcji na zmiany zewnętrzne, a ich efektem jest powstanie nowych lub rozwój już istniejących przedsiębiorstw. Kreowanie rozwoju lokalnego zmusza zatem władze samorządowe do wywierania wpływu na odpowiednią kombinację powyższych czynników (Bagadziński 1995, s. 46).

Umożliwienie i stworzenie przez władze lokalne korzystnych warunków rozwoju aktywności i innowacyjności lokalnych przedsiębiorstw, z pewnością może przełożyć się na wzrost ogólnego poziomu społeczno-gospodarczego danego regionu. Władze lokalne kreując warunki działania przedsiębiorstw powinny stosować pewne ogólne zasady, do których zaliczyć możemy (Strużycki 2004, s. 127):

- opracowanie i realizacja planów strategicznych opartych na wizji przyszłości przedsiębiorstw,
- wdrożenie instrumentów i mechanizmów wpływających na doskonalenie jakości,
- konieczność pobudzania innowacyjności i kreatywności w przedsiębiorstwach,
- pobudzanie uczenia się organizacji,
- rozwój pracowników, ich szkolenie, motywowanie i tworzenie silnej, spójnej kultury organizacyjnej,
- uwzględnianie aspektów ekologicznych

Stałą płaszczyznę współpracy partnerskiej z samorządami tworzyć mogą również regionalne systemy innowacji, poprzez tworzenie sieci kooperujących ze sobą firm o różnych profilach działalności. Powiązanie instytucjonalne w ramach regionalnych systemów innowacji powinno opierać się na założeniu, że dzięki silnym i trwałym powiązaniom społeczności lokalnych, oraz współpracy z otoczeniem instytucjonalnym wystąpi pobudzenie i dyfuzja innowacji, a dzięki temu podniesie się lokalna konkurencyjność (Jastrzębska 2005, s. 192).

Działalność władzy samorządowej na rzecz rozwoju lokalnego

Wspieranie rozwoju lokalnego przez organy władzy samorządowej zależne jest od zasobu czynników kształtujących konkretny rodzaj aktywności. Analizując je należy zwrócić uwagę na moc decyzyjną samorządów lokalnych, w którą zostały wyposażone zgodnie z obowiązującym prawem. Przedmiotem działania władzy lokalnej jest realizowanie funkcji administracji publicznej. Państwo powierza zgodnie z obowiązującym prawem jednostkom samorządu terytorialnego realizację części jego zadań, w ich imieniu, na ich odpowiedzialność i w interesie dobra publicznego.

Wykonując swoje zadania administracja publiczna jest upoważniona do wydawania decyzji administracyjnych na podstawie przepisów prawa materialnego. Oprócz tego, może tworzyć, w ramach upoważnień ustawowych, normy powszechnie obowiązujące na obszarze danej jednostki samorządu terytorialnego. Tworzenie przez samorządy terytorialne warunków sprzyjających powstawaniu przedsiębiorstw oraz ich rozwoju musi być zgodne z zakresem wykonywanych przez nich zadań oraz w ramach kompetencji określonych w obowiązującym prawie (Witalec 2007, s. 270).

Aktem prawnym regulującym działalność organów samorządowych jest m. in. Ustawa o samorządzie gminnym z dnia 8 marca 1990 r. (Dz. U. 1990 Nr 16 poz. 95 z późn. zm.) według której do podstawowych zadań jednostek władzy lokalnej należą pobudzanie aktywności gospodarczej, tworzenie warunków rozwoju gospodarczego, zwiększanie konkurencyjności i innowacyjności gospodarki lokalnej, a także wspieranie rozwoju nauki oraz popieranie postępu technologicznego i innowacji. W strategiach lokalnych opracowywanych przez samorządy gmin, będących wyrazem polityki rozwoju lokalnego powinny znaleźć się cele ukierunkowane na pobudzanie przedsiębiorczości, mające istotny wpływ na rozwój regionu i podniesienie poziomu życia jego mieszkańców (Piasecka 1999, s. 333).

Wśród najczęściej wymienianych czynników stanowiących potencjalne zasoby niezbędne do kreowania przedsiębiorczości służącej podnoszeniu jakości życia mieszkańców, niewątpliwie ważną rolę odgrywają wiedza i postawy pracowników samorządowych i przedstawicieli społeczności lokalnej.

We współczesnych, rozwiniętych gospodarkach wiedza, będąca elementem kapitału ludzkiego i intelektualnego, pełni rolę najważniejszego endogenicznego czynnika produkcji i rozwoju gospodarczego, przyczyniającego się do zmniejszenia ograniczoności tradycyjnie pojmowanych czynników produkcji. W nowych modelach gospodarki, opartej na wiedzy, wyeksponowana została rola przedsiębiorstw wykorzystujących ten podstawowy atut, dzięki któremu kreowane są różnego rodzaju innowacje, przesądzające o przewadze konkurencyjnej. W proces ten wpisuje się koncepcja tzw. regionalnych systemów innowacji z uwzględnieniem w nich wiodącej roli małych i średnich przedsiębiorstw oraz jednostek władzy lokalnej stymulujących ich rozwój. Wykorzystując swoje zasoby, jednostki administracji publicznej mogą tworzyć sprzyjający klimat dla działań służących powstawaniu przedsiębiorstw, a także wzmocnieniu ich pozycji konkurencyjnej udzielając im wsparcia, któremu służą następujące instrumenty (Oliński 2005, s. 90):

- finansowe,

- prawno-podatkowe,
- promocyjno-organizacyjne,
- informacyjno-szkoleniowe.

Instrumenty finansowe pośredniczą lub pomagają w zaciągnięciu preferencyjnych kredytów i pożyczek. Jednostki władzy lokalnej mogą również udzielić, pośredniczyć bądź pomóc przedsiębiorstwom w uzyskaniu poręczenia kredytu. Urzędy gmin mogą dofinansować przedsięwzięcia firm, w których gmina posiada udziały bądź współfinansować przedsięwzięcia realizowane z udziałem przedsiębiorstw lokalnych oraz dotować organizacje wspierające przedsiębiorczość.

Do instrumentów prawno-podatkowych zalicza się pomoc polegającą między innymi na informowaniu oraz pośredniczeniu w formalnościach niezbędnych do uzyskiwania ulgi w podatkach lokalnych. Kompetencje pracowników urzędów samorządowych, umożliwiają także oferowanie pomocy w ubieganiu się o uzyskanie ulgi w podatkach leżących w gestii innych organów. Bardzo atrakcyjna, wydają się również pomoc w kwestiach porad prawno-podatkowych dla lokalnych przedsiębiorców.

Do narzędzi o charakterze promocyjno-organizacyjnym zaliczyć możemy udzielanie bądź pomaganie w uzyskaniu wsparcia umożliwiającego bądź ułatwiającego pozyskanie i wdrożenie innowacji produktowych, marketingowych lub z zakresu organizacji i zarządzania, poprzez konotację z potencjalnymi dostawcami. Oprócz tego instytucje samorządowe mogą organizować, pomagać, a także wspierać lokalną przedsiębiorczość w uczestnictwie w różnego rodzaju, targach, konkursach i innych imprezach służących ich promocji.

Instrumenty informacyjno-szkoleniowe to przede wszystkim organizowanie szkoleń, różnego rodzaju kursów lub innych form pomocy w zdobywaniu wiedzy i kształtowaniu „przedsiębiorczych” postaw.

Jednostki władzy lokalnej, mogą również w sposób pośredni, postulować i organizować rozwój przedsiębiorczości poprzez:

- przyciąganie zewnętrznych inwestycji, programów i dotacji,
- rozwój infrastruktury technicznej i społecznej,
- zamówienia publiczne kierowane do lokalnych wykonawców i dostawców,
- przedsięwzięcia angażujące kapitał publiczny i prywatny,
- wpływanie na postawy mieszkańców w celu zwiększenia ich umiejętności
- samodzielnego rozwiązywania problemów.

Analizując działania wielu samorządów lokalnych na rzecz małej i średniej przedsiębiorczości oraz wykorzystywane przez nie instrumenty wsparcia, należy zwrócić uwagę na ich efekty. Oczywiście rzeczą jest, że samo zwiększenie środków i zakresu wykorzystywanych instrumentów nie rozwiązuje żadnego problemu, gdy poszczególne działania władz lokalnych nie osiągną wymaganej skuteczności.

Rola kapitału społecznego w rozwoju lokalnym

Niezwykle ważnym zasobem, stanowiącym potencjał dla rozwoju lokalnego jest kapitał społeczny. W gospodarce centralnie planowanej kapitał ten nie miał racji bytu, bowiem był sprzeczny z zasadami funkcjonowania socjalizmu. Przemiany ustrojowe dowiodły jak ważną rolę w życiu społeczno – gospodarczym pełni kapitał społeczny i siły z nim powiązane. Kapitał społeczny jest terminem wprowadzonym w sposób usystematyzowany do literatury z zakresu socjologii w latach 70. ubiegłego wieku (Stępień, Znaniecki 2002, s. 217). J. Coleman stwierdza, że kapitał społeczny jako szereg różnych bytów charakteryzuje się dwiema cechami tj.: składa się z pewnych powiązań istniejących w ramach struktur społecznych i ułatwia działanie jednostek, istniejących w ramach tychże struktur (Coleman 1990, s. 301).

Według terminologii przyjętej przez Bank Światowy, „kapitał społeczny” – „odnosi się do wewnętrznej, społecznej i kulturowej koherencji społeczeństwa, do norm i wartości które kierują ludzkimi interakcjami i do instytucji, które owe interakcje ucieleśniają. Kapitał społeczny jest rodzajem spoiwa, które utrzymuje społeczeństwo jako całość i bez którego ekonomiczny wzrost bądź dobrobyt ludzki może nie zaistnieć” (Jarmołowicz, Kościński 2005, s. 36).

W ekonomii społecznej wyróżnić możemy sześć wyznaczników kapitału społecznego do których należą (Dyduch 2007, s. 17):

- Uczestnictwo w sieciach – kapitał społeczny jest kreowany i pomnażany, gdy istnieją uzupełniające się sieci powiązań między różnymi grupami. Jednostki charakteryzują się skłonnością do działania w zbiorowości, do generowania nowych powiązań, kontaktów, a w końcu sieci, w których uczestnictwo jest dobrowolne. Kapitał społeczny, nie może być tworzony poprzez indywidualne działanie jednostek na ich własną korzyść.
- Wzajemność – kapitał społeczny jest to działanie jednych osób, ukierunkowane na odniesienie korzyści przez innych, w oczekiwaniu, że działanie to zostanie

odwzajemnione. Gdy owa wzajemność wykazuje silny związek, wówczas obydwie strony dążą do pełnego zaangażowania.

- Zaufanie – które pozytywnie wpływa na poczucie bezpieczeństwa uczestników organizacji oraz zachęca do podejmowania ryzyka, wynikającego z założenia, że inni zachowają się zgodnie z przewidywaniami i będą się wzajemnie wspierać.
- Normy społeczne – umożliwiające wewnętrzną nieformalną kontrolę społeczną. Są one niepisanymi prawami, określającymi konkretne zachowania pożądane w danym społeczeństwie.
- Wspólnota – zapewniająca każdemu uczestnikowi sieci dostęp do wszystkich zasobów.
- Proaktywność – rozumiana jako wspólny, aktywny udział wszystkich członków grupy w realizacji założonych celów.

Rozwijanie działań przedsiębiorczych w skali lokalnej w oparciu o kapitał społeczny przyczynia się do zwiększenia sieci relacji i kontaktów z uczestnikami procesów rynkowych. Jest to sposób na zdobywanie nowych kompetencji, zachowanie zasobów, dzielenie się ryzykiem oraz tworzenie atrakcyjnych strategii działania w warunkach ciągłych zmian.

Odpowiednie dostosowanie się do nowych warunków działania w wyniku licznych kontaktów z dotychczasowymi oraz nowymi odbiorcami i dostawcami, wpływa na poziom konkurencyjności przedsiębiorstw działających w danym regionie poprzez:

- zwiększanie wiedzy o rynku,
- lepsze rozpoznanie preferencji klienta i jego zadowolenie,
- zmniejszanie kosztów transakcji w długim okresie.

Kontakty z pozostałymi uczestnikami rynku m.in. bankami, różnego rodzaju firmami zmniejszają koszty przedsiębiorstwa w wyniku:

- ułatwienia przepływu informacji dotyczących nowości technologicznych, działań konkurencji,
- zmniejszenia kosztów poszukiwania informacji,
- możliwości wspólnego korzystania z dóbr,
- tworzenia swoistego lobby, które może korzystnie wpływać na działania rządu i samorządów lokalnych,
- realizacji przez firmy działające w sieci wspólnych projektów wspieranych finansowo przez Unię Europejską.

Podmioty działające na rynku lokalnym realizują własne cele i interesy, ale aby móc to osiągnąć potrzebują do tego innych organizacji i ich zasobów. Partnerzy na rynku wchodząc

w różne związki, wymieniają towary, usługi i informacje mając na względzie interes własny, który nie może zagrażać interesowi innego podmiotu.

Podsumowanie

Koncepcje teoretyczne, jak również wiele badań empirycznych, potwierdzają, że potencjalne zasoby samorządów lokalnych w postaci mocy decyzyjnej, wiedzy, zasobów finansowych i narzędzi polityki rozwoju regionalnego wpływają stymulująco na rozwój lokalny. Z pełną stanowczością należy jednak stwierdzić, że nie ma gotowych recept rozwoju lokalnego. Wynika to z faktu, że każdy układ lokalny jest jednostką niepowtarzalną, jest kombinacją czynników ludzkich, ekonomicznych, geograficznych i przestrzennych.

Zmienne uwarunkowania systemowe dotyczące funkcjonowania gospodarki, a w szczególności rezygnacja z logiki scentralizowanego rozwoju sektorowego powodują, że obecnie rozwój lokalny (regionalny) nabiera szczególnego znaczenia.

Istotą proponowanej, aktywnej postawy organów władzy lokalnej, uczestniczącej w tworzeniu warunków sprzyjających rozwojowi lokalnemu, nie może być także odgórne sterowanie nim, gdyż byłoby to sprzeczne z ideą rynkowo-cenowego mechanizmu alokacji zasobów. W tym przypadku należy podjąć próbę budowania porozumienia pomiędzy wszystkimi stronami, co z pewnością przyczyni się do oddolnego kształtowania wielu postaw przedsiębiorczych. Skuteczna pomoc ze strony władz lokalnych w aktywizowaniu regionalnej przedsiębiorczości, może spowodować rozwój gospodarczy regionu, a wydatki ponoszone przez władze samorządowe na rzecz wspierania różnych inicjatyw gospodarczych, zostaną zwrócone w postaci lokalnych podatków, płaconych przez dobrze prosperujące i rozwijające się lokalne podmioty gospodarcze.

Szczególną rolę w rozwoju lokalnym przypisać należy kapitałowi społecznemu. Do korzyści osiągniętych dzięki istnieniu kapitału społecznego zalicza się również zmniejszone ryzyko działania oraz niższe koszty dostosowania podmiotów gospodarczych do ciągłych zmian w otoczeniu.

Z pewnością upłynie wiele czasu zanim termin „rozwój lokalny” przestanie być synonimem marginalizacji, peryferyjności, problemów rozwojowych regionów słabszych ekonomicznie lub zaprzeczeniem modnej ostatnio metropolizacji. Rozwój lokalny jest niezbywalnym elementem rozwoju społeczno-gospodarczego kraju, regionu, społeczności lokalnej. Dzięki niemu realizacja interesów indywidualnych i ogólnospołecznych dokonuje się przy wykorzystaniu lokalnych zasobów i czynników rozwoju. Oznacza to, że proces ten

powinien być programowany, sterowany, wdrażany i modyfikowany przez struktury samorządowe, współpracujące z nimi instytucje właściwego szczebla oraz reprezentantów społeczeństwa lokalnego.

Bibliografia

1. Bagadziński L. (red.), *Polityka rozwoju regionalnego i lokalnego w okresie transformacji systemowej*, UMK, Toruń 1995.
2. Coleman J.S., *Foundations of Social Theory*, Harvard University Press 1990.
3. Dyduch W., *Kapitał społeczny organizacji pożywką dla przedsiębiorczości i innowacyjności*, UE w Katowicach, Katowice 2007.
4. Gomułka S., *Transformacja gospodarczo-społeczna Polski 1989-2014 i współczesne wyzwania*, Nauka 2014, nr 3.
5. Jarmołowicz W., Kościński M., *Menedżerowie a kapitał społeczny organizacji*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy”, z. 7 Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów, 2005.
6. Jastrzębska W., *Pobudzanie aktywności innowacyjnej małych i średnich przedsiębiorstw w teorii regionalnych systemów innowacji i polityce innowacyjnej Unii Europejskiej* „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy”, z. 7, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów 2005.
7. Myna A, *Rozwój lokalny, regionalne strategie rozwoju, regionalizacja*, „Samorząd Terytorialny”, 1998, nr 11.
8. *Nowa encyklopedia powszechna*, PWN, Warszawa 1997.
9. Nowakowska A., *Nowoczesne metody i narzędzia zarządzania rozwojem lokalnym i regionalnym*, Uniwersytet Łódzki, Łódź 2015.
10. Oliński M., *Wspieranie małych i średnich przedsiębiorstw przez ośrodki krajowego systemu usług*, [w:] Pławgo B., Zaremba W. (red.), *Partnerskie współdziałanie w sektorze publicznym i prywatnym*, Fundacja Współczesne Zarządzanie, Białystok 2005.
11. Piasecka E., *Brytyjska koncepcja układów partnerskich w lokalnym rozwoju gospodarczym*, [w:] Targalski J. (red.), *Przedsiębiorczość a lokalny i regionalny rozwój gospodarczy*, AE w Krakowie, Kraków 1999.

12. Podedworna H., *Analiza struktur społecznych. Wybrane przykłady*, [w:] Polakowska-Kujawa J. (red.), *Socjologia ogólna: wybrane problemy*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2007.
13. Potoczek A., *Podstawy strategii rozwoju lokalnego i regionalnego*, WSG, Warszawa 2008.
14. Stępień J., Znaniecki F., *Siły społeczne w województwie poznańskim (1934)*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, 2002, nr 3.
15. Strużycki M. (red.), *Małe i średnie przedsiębiorstwa w gospodarce regionu*, Wydawnictwo PTE, Warszawa 2004.
16. Szewczuk A., *Rozwój lokalny i regionalny. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2011.
17. Sztando A., *Oddziaływanie samorządu lokalnego na rozwój lokalny w świetle ewolucji modeli ustrojowych gmin*, „Samorząd Terytorialny”, 1998.
18. Witalec W., *Prawno-finansowe instrumenty wspierania przedsiębiorczości przez samorząd terytorialny*, [w:] Czudec A. (red.), *Innowacyjność jako czynnik rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich*, Wydawnictwo Oświatowe FOSZE, Rzeszów 2007.